

Posudek na disertační práci *Nikdo se neodvážá říci, že je to nudné. Sociologie vysokého a nízkého umění*

Autor práce: Mgr. Miroslav Paulíček

Hned na počátku chci uvést, že ve svém druhém posudku na disertační práci kolegy Miroslava Paulíčka mohu ocitovat bezmála plný text mého prvního posudku. Pozitiva i negativa textu kolegy Paulíčka zůstávají v podstatě nedotčena a během první obhajoby tohoto textu byly rozptýleny jen některé mé pochyby. Ve svém prvním posudku jsem nejprve uvedl následující:

Kolega Miroslav Paulíček se ve své disertační práci věnuje v současnosti poměrně často rozebíranému tématu, kterým je existence vysokého a nízkého umění. Ke zvolenému tématu přistupuje netradičně, a to pomocí řady sond, které se vždy věnují jednomu vybranému tématu či pojmu. Autorovi nelze upřít obeznámenost s relevantní odbornou literaturou, přehled o významných přístupech a odborné diskuzi vztahující se k vymezenému tématu ani vůli a schopnost zaujmout vůči zdrojům kritický a tvůrčí přístup. Mohu konstatovat, že text jeho disertační práce je zajímavý, protože předestírá řadu perspektiv výzkumu aktuálního tématu.

To, že je práce složena v podstatě ze samostatných esejů zároveň vede k určitému „kaleidoskopickému“ pohledu na zvolenou problematiku, a není tedy zcela jednoduché říci, jakou tezi vlastně autor nakonec zastává. Snad by jí mohlo být to, že rozdělení mezi vysokým a nízkým uměním je relativizováno v naší estetizované současnosti, o které autor hovoří v závěru práce. Snad by jí mohlo být to, že statut autorství se v současnosti změnil od „autonomního“ a skutečného tvůrce k mediální postavě. Snad se dokonce obě takové tendence v práci kombinují nebo doplňují. Poměrně lakonická vyjádření kolegy Paulíčka však spíš vyvolávají otázky, než nabízejí odpovědi a čtenář jeho textu cítí, že by se potřeboval dozvědět poněkud více. V jakém smyslu se „umění někam ztrácí“? Skutečně se ztrácí dílo i autor? Vždyť i samotný kolega Paulíček o nich mluví, a dokonce se zdá, že se v závěrečných pasážích své práce definitivně přiklání k jejich existenci. Právě ale závěrečné pasáže práce, od kterých by čtenář očekával odhalení kontur autorových názorů, mnoho světla nevrhají.

Autor práce správně předpokládá, že řešení sociologické problematiky vztahu vysokého a nízkého umění předpokládá vytvoření nebo alespoň přijetí odpovědi na otázku, co je umění, případně několika dalších obecněji zaměřených odpovědí týkajících se například vztahu umění a kýče nebo umění a komična. Právě v těchto ohledech jsou však autorova vyjádření nejasná a nepřesvědčivá, v některých případech dokonce chybná.

Ve svém prvním posudku na práci kolegy Paulíčka jsem se tedy nejprve pokusil vystihnout celkový charakter jeho textu, výhody i nevýhody plynoucí ze způsobu, kterým byl napsán. Upozornil jsem také na některá nedorozumění týkající se témat, kterým se věnují v podstatě navzájem nezávislé kapitoly práce. Tyto námitky zůstávají v platnosti. V této souvislosti jsem uvedl následující:

Za zavádějící považuji i některá vyjádření týkající se komiky (konkrétně způsob porozumění principu „superiority“, kterým je objekt zesměšnění svázán s „konkrétní sociální situací“) a vyjádření týkající se kýče (konkrétně pojetí kýče jako „aktéra především vysokého umění“).

Kromě těchto obsahových nedorozumění v jednotlivých kapitolách práce, jsem se ve svém prvním posudku zvláště soustředil na závěr práce. Důvodem bylo to, že se dalo očekávat, že právě závěr práce přinese přehledné shrnutí názoru kolegy Paulíčka na sledovanou problematiku vysokého a nízkého umění, například jeho pohled na oprávněnost či naopak umělost rozlišování vysokého a nízkého umění. Vzhledem k charakteru práce je taková odpověď potřebná. Dá se říci, že o takovou odpověď se autor práce minimálně pokusil a že tato odpověď spočívá především v tvrzení, že umění jako svébytný fenomén ustupuje ze scény, případně, že se propojuje s celou řadou dalších sociálních fenoménů. Z tohoto hlediska také rozlišení vysokého a nízkého umění postupně ztrácí na důležitosti. Na takové odpovědi jistě cosi je, povaha umění současnosti a intence jeho autorů se nepochybně odlišuje od charakteru a zaměření umění například minulého století. Domnívám se, že smysl takového tvrzení by však bylo zapotřebí podrobněji rozebrat a přesvědčivěji vykázat jeho platnost. K tomu si však kolega Paulíček vyhradil jen málo prostoru. Tento prostor je navíc zatížen řadou nepřesností a nedorozumění, které uchopení přesného smyslu jeho tvrzení znesnadňují. Na tyto nepřesnosti a nedorozumění jsem v prvním posudku poukázal, k jejich odstranění v nové verzi textu kolegy Paulíčka bohužel nedošlo. V prvním posudku jsem upozornil na tu část závěru textu, ve které se pracuje s Mukařovského koncepcí uměleckého díla jako znaku.

V současné podobě disertační práce tato pasáž zní takto: „Podle Mukařovského je dílo pouze *signifikant – označující*, krásným, ač bohužel nepoužívaným slovem Jana Patočky *značitel*, tedy vnějškový symbol, jemuž pak odpovídá určitý význam v kolektivním vědomí (Mukařovský 2007). V tom případě je potom kánon seznamem těchto *označujících* – děl i autorů, k nimž následně publikum přiřazuje to, co označují, tedy *označované*. Je známo již od švýcarského lingvisty Ferdinanda de Saussura, že vztah mezi *označujícím* a *označovaným* (dvěma částmi *znaku*) není ničím jednoznačně daným, je arbitrárním, nahodilým (Saussure 1996), takže dílo může označovat určitý objekt, ale také národní identitu nebo maturitní otázku (někdy dokonce na fyzickém díle nezávislou, redukovanou na „to nejvýznamnější“).“ (s. 113) V mém prvním posudku jsem k této pasáži uvedl následující:

Tato pasáž obsahuje řadu nedorozumění. Za prvé, v Mukařovského pojetí je dílo-věc a vnějškový symbol totéž. Umělecké dílo tedy rozhodně není „pouze“ označující, ale také význam. Za druhé, význam není označujícímu přidělován „následně“, ale označující již vždy význam označuje. Za třetí, význam určitého označujícího je ze strukturalistického hlediska sice principiálně arbitrární, ale je také konvencionalizovaný, takže v případě uměleckého díla je to nikoli „určitý objekt“, ale objekt estetický, rozhodně nikoli „maturitní otázka“. Neboli: pokud označující označuje maturitní otázku, není už označující pojímán jako dílo-znak, tedy složka uměleckého díla ve vlastním smyslu. Za čtvrté, je naprosto nejasné, v jakém smyslu se v této pasáži hovoří o autorovi jako označujícím. Rozdíl mezi dílem a autorem je přece zřejmý.

Jsem přesvědčen, že tyto mé námitky neztrácejí svou relevanci i ve vztahu k výše uvedené pasáži, která je obsažena ve stávající verzi práce Miroslava Paulíčka. A přibyla i některá nová nedorozumění, i když nejsou příliš podstatná. Tedy jen pro úplnost. V souvislosti se „značitelem“ měl kolega Paulíček na mysli zjevně Jana Mukařovského a nikoli Jana Patočku. A nechápu ani poznámku kolegy Paulíčka o tom, že maturitní otázka je „někdy dokonce“ nezávislá na díle, kterého se týká. Vždyť sám v téže větě tvrdí, že vztah mezi dílem jako materiálním artefaktem a jeho významem je ve všech případech „arbitrární, nahodilý“. Mé námitky z prvního posudku se týkaly i některých dalších vyjádření obsažených v závěru. I tato vyjádření zůstávají ve stávající verzi textu disertační práce beze změn. Nechávám je však nyní už stranou. Moje závěrečné hodnocení obsažené v prvním posudku bylo následující:

Po zvážení celku práce, jejich kladů a záporů jsem se nakonec rozhodl **práci doporučit k přijetí**, musím ale konstatovat, že její estetická dimenze se mi jeví jako nepřesvědčivá.“

I nadále se přikláním k názoru, že titul Ph.D. může být kolegovi Paulíčkovi za jeho disertační práce udělen. Oproti první verzi jeho práce nejsou totiž změny v textu natolik významné, aby mne přiměly měnit už jednou zaujaté převážně kladné stanovisko.

V Praze dne 30. 8. 2013

PhDr. Miloš Ševčík, Ph.D.